

Legatum и Fideicommissum

Христо Кръстев , Студент от II курс програма “Право” , НБУ

The subject of the following report is the legacy in the roman law. A testator could leave individual objects to a person other than his heir by legacy (*legatum*) or *fideicommissum*. Whereas a *legatum* had to be left in a prescribed form, and was chargeable only on a *heres* appointed by *testamentum*, a *fideicommissum* was a simple, informal request of the testator, addressed to any person who benefited from his inheritance, to give one or more objects to a third person (*fideicommissarius*). The request was commonly made in the words “*fidei tuae commito*” (hence the name *fideicommissum*). Originally not enforceable, *fideicommissum* from the time of Augustus became actionable in special courts, where the official, acting by *cognitio extra ordinem*, had a wide discretion in interpreting the testator’s will. A *fideicommissum* was not necessarily a gift of single objects. It might be a gift of the inheritance, in whole or in part. In this case it meant a kind of universal succession, the *fideicommissarius* being *heredis loco*. To avoid refusal by the fiduciary successor, which would make void the *fideicommissum*, later legislation gave him the right of keeping a quarter of the property in trust, in conformity with a Republican statute which preserved for the heir a quarter of the inheritance free from legacies and other burdens. In Justinian’s law the provisions concerning *legata* and *fideicommissa* were amalgamated, and the distinction between the two fell into abeyance.

В последните десетилетия романистиката се ориентира основно към сравнително-правните исторически изследвания, при които се анализира приемствеността на римскоправните институти в съвременното право.

Древноримските юристи са формирали правните понятия и са утвърдили безусловно духа на правото. За изследването и изучаването на юридическите институти и понятия е необходима сериозна работа с латинския език. Всеки, който се е занимавал с

класически езици, знае, че латинският език и култура са елемент от основата, върху която се развива съвременната научна интеграция. Голяма част от правната лексика в романските езици, както и в английския, немския, славянските езици водят по косвен начин произхода си от латинския. Той, излизайки от границите на римската империя, обединява духовно цяла Европа, тъй като става език и на църквата, и на учените, които през Средновековието пишат съчиненията си на латински. Както в английския език, така и в другите модерни европейски езици думите, носители на духовните и философски ценности на народите на европейския континент, са изразени с езика на Цицерон.

Римското наследствено право е изминало дълъг и сложен път на развитие. Този път е бил неразривно свързан с хода на развитието на римската собственост и на семейството. Древноримските юристи създават самото понятие за наследяване като универсално приемство, по силата на което върху наследника не само преминават като единен комплекс всички имуществени права и задължения на наследодателя: (Dig.50.17.62. (Iulianus libro 6 dig.) - hereditas nihil aliud est, quam successio in universum ius quod defunctus habuerit – наследството не е нищо друго освен встъпване в целокупното право, което е имал умрелият). Чрез наследяването се създава и идеята за продължение на правната личност на наследодателя в лицето на наследника. Наред с идеята за универсалното приемство римското право е изработило и понятието за сингуларно приемство по случай на смърт (mortis causa). Чрез т. нар. завещателни завети (legatum и fideicommissum), по принадлежащото на наследодателя имущество, без да станат субекти на каквито и да било задължения. Заветите са действителни и подлежат на изпълнение, само ако дълговете на наследството са били покрити.

В латинския език значенията на думите legatum и fideicommissum са много близки - и двете се превеждат на български език с правния термин „завет”. Въпреки това проследяването на етимологията и употребата им показва, че във времето на древния Рим legatum е била по-скоро правна категория, fideicommissum - морално-нравствена категория. При историческото развитие на системата на римското наследствено право различията между фидеикомисите и легатите постепенно се смекчават. В следкласическото право развитието на заветите бележи тенденция към унифициране и даже към изчезване. Във вулгаризираното право на Западната Римска империя легатите въобще отпадат, докато в

Източната Римска империя се проявява стремеж към изравняване на различните форми на легати, както и на легати и фидеикомиси.

Лексемата „завет” в българския език произлиза от старобългарската форма зав-ътъ и означава „духовно завещание”. От своя страна „зав-ътъ” води началото си от глагола „ветам (се)”, който се превежда като „обещавам, давам обет”. На сърбохърватски завет се превежда - завјетоват, на словенски – zavet¹. Речникът на БАН за българския език дава следното определение на завета - писмена или устна поръка, разпореждане на човек как да се постъпи с имуществото му след неговата смърт².

Преди да се опитаме да разкрием съдържанието на термина *fidei-commissum*, нека да разгледаме значението на думите образувачи това словосъчетание. „Fidei” е форма на дателен падеж на съществителното име от женски род *fides*, което идва от гръцкото *fido*. Превежда се като вяра, доверие, вяност, честност, съвест, добросъвестност. От същия корен са думите *fidelis* (верен, честен), *fideliter* (вярно, надеждно) и *fidelitas* (вярност). Оттук идва и *fiducia*, превежда се като упование, увереност, самоувереност, но в юридическите текстове се използва като доверие, залог, гаранция. *Fides* е и римската персонификация на добросъвестността, и на дадената дума (клетва). Това означава, че спазването на дадената дума стои в основата на обществения и политически ред, а оттук и в правния. Интересен е фактът, че римската богиня *Fides* започва да се изсича на монетите на Август, когато и фидеикомисът започва да се защитава юридически.³ Гай в своите Институции пише: *IGai LIB. II, TIT. XXIV. Verba autem fideicommissorum haec maxime in usu habentur; PETO, ROGO, VOLO, MANDO, FIDEI TUAE COMMITTO.* - най-често употребяваните думи при фидеикомиса са следните; искам, моля, желая, поръчвам, предоставям на твоята съвест. От *fidei tuae committo* произлиза *fidei-commissum*, където *commissum* е минало причастие за среден род от глагола *committo*, който се превежда като съединявам, свързвам, връчвам, поверявам. Император Хадриан утвърждава, че не е възможно да оставиш *fideicommissum* на несигурен, недобросъвестен човек. Макари Порталски и Александър Милев в своя учебник по латински език за юристи превеждат *fideicommissum* като „предоставено на съвестта” и поясняват, че това е молба, с която завещателят се обръща към наследниците или заветниците да дадат или да направят нещо на едно трето лице⁴. По-различно е развитие на значението на думата *legatum*. Докато *fideicommissum* е силно обвързана с идеята за морала, добросъвестността и честността,

етимологията на *legatum* ни обвързва с правото и формализма на древноримските юристи. Тази дума произлиза от корена *leg-*, който има индоевропейски произход и ни отвежда към глагола *lego, legere* - чета, казвам, събирам, избирам, завещавам. Според италианския учен *Cesidio de Meo* устността е основна и оригинална характеристика на древноримския юридически език⁵. Производни на корена *leg-* са: *lex* (закон), който има пълната си степен в родителния падеж *leg-is, legislator* (законодател), *legitimus* (законен, установен от законите, редовен).

Този, който урежда съдбата на своите имоти за времето, когато няма вече да бъде между живите, има правото да назначи един наследник по завещание, да обозначи един продължител на личността си, който ще наследи неговия актив и ще бъде отговорен за неговия пасив, който също така ще бъде задължен за неговия частен култ. Завещателят може освен това да направи щедрост на партикуларно основание на известни лица, които няма да бъдат продължители на неговата личност, които няма да бъдат отговорни нито за неговите дългове, нито за неговите религиозни задължения.

Наред с назначаването на наследник римските юристи допускат в самото завещание да се съдържат завети: разпореждания за предаване от наследника известни суми или вещи на определени лица, за изпълнение от наследника на определени действия в полза на трети лица. Първоначално заветите в римското право могат да се учредяват само в завещанието на наследодателя при спазването на строго определена форма. Тези завети се наричат легати. По-късно е допусната и една по-свободна форма за учредяване на завети без спазване на строго определени правила, тези завети получават наименованието фидеикомиси⁶.

Най-старата форма на заветите са така наречените легати. Легатът е известен още на XII Таблици и има характера на другите цивилни институти – строго формалистичен и с национална изключителност (достъпен само за римските граждани – *cives romani*)⁷ В старото цивилно право легатите са подчинени на цяла редица формалности: те могат да бъдат установявани само в завещание; изпълнението им се възлага на назначения в завещанието наследник. Да се възложат легати на един наследник *ab intestato* (наследник по закон) е невъзможно, тъй като завещанието е недействително без *heredis institutio* (института на наследниците)⁸. Модестин дефинира легата като оставено със завещание дарение – *Legatum est donatio testamento relicta* (D. 31. 36. Modestinus 3 pand.).

За да може един легат да произведе действие, трябва да е направен валидно и да не е унищожен в последствие. Необходимите за валидността елементи са относно формата, които са изисквани за легата, се отнасят до документа, в който трябва да се съдържат, до мястото, което трябва да вземе в него, тоест да е поставено след назначаването на наследника, и до изразите, в които трябва да се направи, това са сакрални изрази (тук проличава формализмът на древното римско право). В различие от назначаването на наследника, което се е отнасяло до две лица, то при легата са необходими три лица. Това са разпоредителят на завещанието, бенефициарят и обремененият. Обремененият не е можело да бъде друг освен назначения наследник⁹.

Формулата – *regula Catoniana* дадена от сина на Катон Стари постановява, че всеки легат, който не би произвел действие, ако завещателят беше умрял в момента на съставянето на завещанието, не би могъл в последствие да произведе такова. В древното римско право отменянето на легата става с тържествени изрази, а по-късно е допуснато, че може да бъде правено и в завещателни кодицили.

По-късно, след пуническите войни, се явява друг институт родствен на легата, а именно фидеикомисът. Той е използван за надаряване на хора, на които законът не позволява да придобиват наследство или легат (жени по *lex Voconia*, латини, peregrini). По времето на Републиката фидеикомисите са неформални имущественоправни разпореждания, които едно лице прави за времето след своята смърт, изпълнението на които е предоставено само на добросъвестността на наследника. Гай в своите Институции пише: *IGai LIB.II. TIT. XXIII Fideicommissum est, quod non civilibus verbis, sed precative reliquitur, nec ex rigore iuris civilis proficiscitur, sed ex voluntate datur relinquentis* - фидеикомис е това, което се оставя не по закон, а като молба, и се извършва не по силата на цивилното право, а се дава по желание на оставящия го.

Фидеикомисите се развиват от неформални словесни и писмени молби, с които наследодателят често в самия момент на смъртта се обръща към наследника да изпълни нещо или да предаде някому нещо. Фидеикомисът има редица значителни предимства в сравнение с легата. Той може да бъде възложен и на един наследник по закон, както може да бъде установен и по-рано, и по-късно от завещанието, като приложение към него. Първоначално за него няма никаква задължителна форма. Най-често той се установява с помощта на *codicillus* - писмо до наследника. Докато легатът може да бъде поставен само в

тежест на наследника по завещание, фидеикомисът може да бъде поставен в тежест на всекиго, който придобива една част от имота на наследодателя, на един легатар, на един фидеикомисар, даже и на иден наследник по закон. Такива молби нямат правна сила, наследодателят се обръща само към *fides*, т.е. към честта на наследника, но от времето на Принципата лицето, на което нещо се завещава във формата на такъв *fideicommissum*, получава право да предяви *fideicommissi persecutio* по екстраординарен ред, която по-нататък с установяване на екстраординарния процес почти се слива с *actio testamenti*¹⁰.

Фидеикомисите са прости молби без всякаква юридическа стойност, които някои изпълнява само ако иска, и при които следователно не става въпрос за условия на валидност. От времето на Август насетне, те спечелват малко по-малко един вид административно признаване, по силата на което тяхното изпълнение може да бъде измолено най-напред от консулите, после от специалните претори, създадени от Клавдий. Във връзка с това те са подчинени на законно установени условия, които ги приближават към легатите, но като една форма с по-свободен характер.

Интересни в тази връзка са два казуса, разглеждани от Валерий Максим¹¹ по повод на дейността на Октавиан Август след придобиването му през 19г. пр. н. е. на *proconsulare imperium*. Оскъдни доказателства предполагат, че той не поема случаите, когато претор може да изпълнява това по обикновения ред (*ordinarium ius*), но използва дадената му власт за допълване и модифициране на *ordinarium ius*, когато му се стори, че е налице несправедливост или противоречие с обществената политика. Валерий Максим цитира два казуса, които са издадени от Август на първа инстанция. В единия случай той присъжда имуществото от бащата на неговия син, който е лишен от наследство като дете, въпреки че бащата живее в брак с майката до самата си смърт¹². В другия случай вдовица, прескочила възрастта за раждане, се омъжва за възрастен мъж и изключва децата от предишния си брак от своето завещание. Август не просто анулира завещанието, но и принуждава втория баща да възстанови зестрата¹³. Тези надскачащи закона решения очевидно са продиктувани от същата социална политика, вдъхновила *Lex Iulia de maritandis ordinibus*.

Август продължава своята намеса и за създаване на легална санкция на *fideicommissum*-а. Историята е пресъздадена от Институциите на Гай¹⁴. Някой си Л. Лентул умира в Африка и оставя *codicilli*, в които моли Август чрез *per fideicommissum* да се разпорежи с имуществото му. След съвещание с юристконсултите Август решава да

зачете *codicilli* като валидно завещание и изпълнява *fideicommissum*-а - дъщерята на Лентул, повлияна от този пример също осъществява *fideicommissum*.

След това се появяват други случаи, в които Август, въпреки че не е помолен да изпълни *fideicommissum*, подтикнат да се намеси от лична гледна точка заради увредените страни или заради факта, че завещателят е помолил наследник под закрила на императора или просто заради лошата съдба на наследниците. В тези случаи според Гай той нарежда на консулите да наложат своята власт (*iussit consulibus auctoritatem suam interponere*).

Светоний дава по-различна картина, когато твърди, че преди Клавдий правораздаването по *fideicommissum* обикновено е делегирано на магистратите в Рим¹⁵, намеквайки че Август е притежава тази власт, но я прехвърля на консулите. Клавдий определено я предоставя на консулите и на двама специални *praetores fideicommissarii* в Рим като я разширява в провинциите, където провинциалните управители я упражняват¹⁶.

Друга юридическа функция, която консулите придобиват през Юлиево-Клавдиевия период е назначаването на настояници. Нормалната процедура при *Lex Atilia* като цяло не е задоволителна и Клавдий постановява, че настояници могат да се назначават от консулите *extra ordinem*. Последвалите случаи не са известни, но по един или друг начин консулите придобиват значителна власт. Към края на управлението на Август Овидий счита правораздаването за една от най-съществените функции на консулите, а Светоний отличава правораздавателната работа на Клавдий като консул, дори когато не изпълнява тази длъжност¹⁷. Голяма част от това правораздаване е апелативно.

И императорът и консулите упражняват властта си само в случаи, които не са обхванати от *ius ordinarium* или когато действието му е неправилно или незадоволително. Виждайки, че тяхната власт е извънредна, те не са ограничени да съблюдают процедурата *ordo*, но могат да употребяват по-простата и бърза *cognitio*. В един от двата случая със завещания, които Август поема се твърди, че той нарежда въвод във владение (*missio in bona*) чрез *decretum* както би направил претор, ако случаят е обхванат от едикт¹⁸. В другия се твърди, че той има *cognitio*¹⁹. Консулското правораздаване по *fideicommissum* със сигурност се упражнява чрез *cognitio* и като цяло термините *cognitio* и *cognoscere* са винаги използвани в императорското правораздаване. Изглежда *cognitio* да се използва като термин и в апелативното правораздаване на консулите и императора.

Гай пише в своите Институции²⁰:

„... В предните дни заветите са били рисковани, защото никой не е могъл да бъде насилен да ги изпълни, ако е нямал това желание. Август предизвикан неведнъж от лично благожелателство или понеже се смята, че хората са отправяли своите молби чрез пледоарията - „под закрилата на Август“, или заради ноторно известните случаи на неспазване на завет, за пръв път той наредил на консулите да упражняват своята власт. Оттогава нататък това е изглеждало справедливо и е добило популярност, заради което е станало стандартно правораздаване.“

Първоначално *fideicommissum* е неприложим, но от времето на Август става защитим в специални съдилища, където длъжностните лица, действайки с *cognitio extra ordinem* имат свободата на лична преценка да тълкуват волята на завещателя, това обаче не е завещаване само на няколко вещи, а дори на части от/или цялото имущество. В този случай е налице универсално право на наследяване като *fideicommissum* е като универсално наследство (*hereditas loco*). С цел избягване на отказ от страна на наследника, което прави недействителен *fideicommissum*-а, по-късно му е дадено правото да си запази четвърт от довереното му имущество²¹. На римското право са познати обаче и такива *legati* и *fideicommissii*, чрез които наследодателят оставя на заветника цялото или част (определена квота) от наследството. Това са т. нар. *legatum partitionis* и *fideicommissum hereditatis* (универсален фидеикомис) Чрез тях завещателят избягва онези ограничения, по силата на които определена категория лица не могат да бъдат назначавани за наследници по завещание. Такъв *fideicommissum hereditatis* се заключава в това, че на фидуциаря се възлага задължението да предаде на друго лице, фидеикомис, цялото наследство, и ако първоначално остава отговорен пред кредиторите на наследодателя фидуциарът, то постепенно и това се променя след *restitutio hereditatis*, т. е. след изявлението на фидуциара за това, че той предава наследството на фидеикомисара, фидуциарът запазва само званието наследник, а всички права и задължения на наследодателя преминават върху фидеикомисара. На него и против него се дават съответните иски като *actiones in factum*. За да не би фидуциарът с отказ от наследството да парализира и правата на фидеикомисара, върху фидеикомиса, от една страна, е разпростряна Фалцидиевата четвърт (*quarta Falcidia*), а от друга страна, фидуциарът може да бъде *extra ordinem* принуден към приемане на наследството, при което той загубва правото на *quarta Falcidia*²².

Предвид на това, че легатите и фидеикомисите постепенно се сближават както по форма, така и в материалните условия за действителността им, Юстиниан ги обединява с указ от 529г., като установява, че всеки легат, както и всеки фидеикомис, създават за лицето, в полза на което той е установен, облигационно право спрямо наследника, обезпечено със законна ипотека върху наследственото имущество. Ако е завещана определена, принадлежаща на наследодателя вещь, тя може да бъде виндицирана от легатаря или от фидеикомисаря. С друг указ на Юстиниан от 531г. сливането на легатите и фидеикомисите е окончателно потвърдено. В същото време предвид на това, че кодицилът започна често да заменя завещанието, Юстиниан го подчинява на някои формални изисквания, той трябва да бъде извършван в присъствието на петима свидетели. Така в Юстиниановия *Corpus Iuris Civilis* клаузите регламентиращи *legatum* и *fideicommissum* са слети и разликата между двата термина отпада напълно²³.

Интересен е фактът, че правният институт на завета и неговите разновидности запазват значението си, и в съвременните правни системи на държавите от европейския континент. Така в английския език *legatum* се превежда - *legacy*, *bequest* и производното *legatee* (заветник)²⁴. Във френския език *legs* (завет) и *legataire* (заветник), в испанския *legado* (завет); *legatario* (заветник) и на португалски *legado* (завет). Наследството е общност от блага, права и задължения, които след смъртта на едно лице преминават в неговите наследници. Заветът е отделено благо, което трябва да се предаде на заветника, след като се раздели имуществото. Заветът е един вид подарък или дарение²⁵.

Според съвременните определения, дадени в юридическите речници²⁶, заветът е завещателно разпореждане, с което наследодателят завещава единично определено имущество - завещава се конкретна вещь или конкретно право. Това завещание придава на лицето качеството на заветник. Заветът няма правно действие, ако при откриването на наследството завещаното не принадлежи на завещателя. При завета има частно правоприемство. На заветника се прехвърля само завещаното право и той не отговаря поначало за задълженията на наследодателя. За последните заветникът отговаря едва след изчерпване на останалото наследство, и до размера на полученото. За получаване владението на завета, заветникът трябва да се обърне към наследниците. Той не може да влезе сам във владение, то трябва да му се предаде от тях.

В древния Рим наченките на наследяване и наследствено право се забелязват още в царския период, а Законът за XII-те таблици вече урежда наследяването и по завещание, и по закон. Наред с идеята за универсалното приемство древноримските юристи изработват и понятието за партикуларното приемство на отделна част от имуществото (завет), по случай на смърт. В следкласическото и Юстиниановото право при привидното запазване на класическия модел могат да се открият много повече прилики със съвременния режим на заветите, отколкото ако те се търсят във вулгаризираното римско право.

Един от факторите на непогиващата стойност на римското частно право е дълбокото анализиране и вникване в житейските стойности на взаимоотношенията между хората в организираното общество и тяхното адекватно и съвършено нормиране, каквото ни разкрива наследственото право, в частност институтът на завета.

Бележки

- 1 Български етимологичен речник, Т. 1, изд. БАН, 1971, стр.138 и стр.574
- 2 Речника на българския език, Т. 5, изд. БАН, 1987 стр. 184
- 3 Гримал, Пиер, Речник на гръцката и римската митология, С., 2003 с.323 и The Oxford Classical Dictionary by MM. Cary, A. D. Nock 1949 p. 362
- 4 Порталски, М., Милев, Ал., Латински език, С., 1959, стр. 188
- 5 виж Костова, М., Правна филология:Lex (Законът) сп. Съвременно право 2004г. бр.3, виж също de Meo, С., *Lingue tecniche del latino*. Bologna, 1986, p. 75
- 6 Ангелов, С., Римско право, С., 1915, стр. 117-124 и Новицкий, И., Б., Основы Римского Гражданского права, Москва, 1972, стр. 287-290
- 7 Базанов, И., Курс по римско право, Т. II, С., 1940, стр. 210
- 8 Новицки, Б., Перетерски, С., Римско право, С., 1952, стр. 200-202
- 9 Castillo, Carmen, *Novedades de epigrafia juridica romana*, Pamplona, 1989 и Чолов, Р., Римското частно право, С., 2000, стр. 145-150
- 10 Андреев, М., Римско частно право, С., 1999 и Cracknell, D., Wilson, C., *Roman Law Origines and influence*, Oxford, 1990 Срв. Ангелов, С., Римско право, С., 1915
- 11 Jones, A. H. M., *Studies in Roman Government and Law*, Cambridge, 1960, p. 83-86

12 Val. Max. VII vii. 3.

13 Val. Max. VII. vii. 4.

14 IGai LIB. II. 23. § I и 25 Sciendum itaque est, omnia fideicommissa primis temporibus infirma esse quia nemo invitus cogebatur praestare id de quo rogatus erat: quibus enim non poterant hereditates vel legata relinquere, si relinquebant, fidei committebant eorum qui capere ex testamento poterant: et ideo fideicommissa appellata sunt, quia nullo vinculo iuris, sed tantum pudore eorum qui rogabantur, continebantur. postea primus divus Augustus semel iterumque gratia personarum motus, vel quia per ipsius salutem rogatus quis diceretur, aut ob insignem quorundam perfidiam iussit consulibus auctoritatem suam interponere. quod, quia iustum videbatur et popolare erat, paulatim conversum est in adsiduam iurisdictionem: tantusque favor eorum factus est, ut paulatim etiam praetor proprius crearetur, qui fideicommissis ius diceret, quem fideicommissarium appellabant.

Ante Augusti tempora constat ius codicillorum non fuisse, sed primus Lucius Lentulus, ex cuius persona etiam fideicommissa coeperunt, codicillos introduxit. nam cum decederet in Africa scripsit codicillos testamento confirmatos, quibus ab Augusto petiit per fideicommissum ut faceret aliquid: et cum divus Augustus voluntatem eius implesset, cuius deinceps reliqui auctoritatem secuti, fideicommissa praestabant, et filia Lentuli legata quae iure non debebat solvit, dicitur Augustus convocasse prudentes, inter quos Trebatium quoque, cuius tunc auctoritas maxima erat, et quaesisse, an possit hoc recipi nec absonans a iuris ratione codicillorum usus esset: et Trebatium suasisse Augusto, quod diceret, utilissimum et necessarium hoc civibus esse propter magnas et longas peregrinationes, quae apud veteres fuissent, ubi, si quis testamentum facere non posset, tamen codicillos posset. post quae tempora cum et Labeo codicillos fecisset, iam nemini dubium erat quin codicilli iure optimo admitterentur.

Non tantum autem testamento facto potest quis codicillos facere, sed et intestatus quis decedens fideicommittere codicillis potest. sed cum ante testamentum factum codicilli facti erant, Papinianus ait, non aliter vires habere quam si speciali postea voluntate confirmentur. sed divi Severus et Antoninus rescripserunt, ex his codicillis qui testamentum praecedunt posse fideicommissum peti, si appareat eum qui postea testamentum fecerat a voluntate quam codicillis expresserat non recessisse. Codicillis autem hereditas neque dari neque adimi potest, ne confundatur ius testamentorum et codicillorum, et ideo nec exhereditatio scribi. directo autem hereditas codicillis neque dari neque adimi potest: nam per fideicommissum hereditas codicillis

iure relinquitur. nec condicionem heredi instituto codicillis adicere neque substituere directo potest. Codicillos autem etiam plures quis facere potest: et nullam sollemnitatem ordinationis desiderant.

15 Suet. Claud. 23. I.

16 За специалните претори виж Pomponius в Dig. 1. 2. 2. 32 (Pomponius I.S. enchir.) Capta deinde sardinia mox sicilia, item hispania, deinde narbonensi provincia totidem praetores, quot provinciae in dicionem venerant, creati sunt, partim qui urbanis rebus, partim qui provincialibus praessent. deinde cornelius sulla quaestiones publicas constituit, veluti de falso, de parricidio, de sicariis, et praetores quattuor adiecit. deinde gaius iulius caesar duos praetores et duos aediles qui frumento praessent et a cerere cereales constituit. ita duodecim praetores, sex aediles sunt creati. divus deinde augustus sedecim praetores constituit. post deinde divus claudius duos praetores adiecit qui de fideicommisso ius dicerent, ex quibus unum divus titus detraxit: et adiecit divus nerva qui inter fiscum et privatos ius diceret. ita decem et octo praetores in civitate ius dicunt.

17 Ovid. ex Ponto, IV. V. 17. ix. 43, Suet. Claud. 14.

18 Val. Max. VII. vii. 3, "Divus Augustus in bona paterna ire decreto suo iussit"

19 Val. Max. VII. vii. 4, " si ipsa aequitas hac de re cognosceret, possetne iustius aut gravius pronuntiare"

20 виж IGai II, TIT. 23 Sciendum itaque est, omnia fideicommissa primis temporibus infirma esse quia nemo invitus cogebatur praestare id de quo rogatus erat: quibus enim non poterant hereditates vel legata relinquere, si relinquebant, fidei committebant eorum qui capere ex testamento poterant: et ideo fideicommissa appellata sunt, quia nullo vinculo iuris, sed tantum pudore eorum qui rogabantur, continebantur. postea primus divus Augustus semel iterumque gratia personarum motus, vel quia per ipsius salutem rogatus quis diceretur, aut ob insignem quorundam perfidiam iussit consulibus auctoritatem suam interponere. quod, quia iustum videbatur et popolare erat, paulatim conversum est in adsiduam iurisdictionem: tantusque favor eorum factus est, ut paulatim etiam praetor proprius crearetur, qui fideicommissis ius diceret, quem fideicommissarium appellabant.

21 The Oxford Classical Dictionary by MM. Cary, A. D. Nock 1949 p. 361

22 Crook, J., Law and Life of Rome, London, 1967 виж и Hanga, Vladimir, Les institutions du droit coutumier roumain, Bucurest, 1988, стр. 107-109

23 Андреев, М., Римско частно право, С., 1999, стр. 402-407 и Жирар, П., Фр., История и система на римското право, С., 1915, стр. 987 и сл.

24 Greek And Latin In English Today by Richard M. Krill, Illinois, 1993

25 El espanol juridico, Enrique Alcaraz Varo, Barcelona, 2002 и Larousse Gran Diccionario de la Lengua Espanola, Paris, 2004

26 Георгиев, Г., Велинов, Л., Юридически речник, С., 2002